

pregledni znanstveni članek

UDK 070(497.4)(043.2)
prejeto: 30. 4. 2003

Andreja Juvan

univ. dipl. francistka in novinarka, novinarka, Slovenska tiskovna agencija, Tivolska cesta 50, SI-1000 Ljubljana

Charles Nodier in Ilirija

IZVLEČEK

*Članek predstavlja francoskega književnika Charlesa Nodiera ter njegovo publicistično in književno pisanje, ki ga je navdihnilo bivanje v Ljubljani, kjer je leta 1813 deloval kot zadnji urednik uradnega lista Ilirskih provinc *Télégraph officiel*. Poleg prispevkov, ki jih je Nodier spisal za *Télégraph*, so v članku predstavljeni tudi njegovi kasnejši, v Franciji objavljeni publicistični in književni prispevki, s poudarkom na tistih, ki zadevajo Slovence in slovensko. Ob koncu se članek ukvarja tudi z odmevom Nodiera pri Slovencih.*

KLJUČNE BESEDE

*Ilirske province, *Télégraph officiel*, Nodier, Francozi, Slovenci*

SUMMARY

CHARLES NODIER AND ILLYRIA

*In the article, Charles Nodier, a french litterateur, is presentend in the light of his publicistic and literary writing, inspired by his sojourn in Ljubljana, where he in 1813 worked as the last editor of the official newspaper of the Illyrian Provinces, the *Télégraph officiel*. Beside Nodier's writing for the *Télégraph*, the article also presents his later publicistic in literary works, published in France. The article focuses on Nodier's work, which concerns the Slovenians and the slovene. At the end, the article also deals with the response of Slovenians to Nodier.*

KEY WORDS

*Illyrian Provinces, *Télégraph officiel*, Nodier, the French, the Slovenians*

Umestitev Charlesa Nodiera v Ilirijo

Obdobje francoske vladavine na slovenskih tleh je bilo v slovenski zgodovini že od druge polovice 19. stoletja deležno obširnega pregleda z različnih vidikov. Poleg splošnega pregleda obdobja Ilirskih provinc, ki ga nudijo vsa obča zgodovinska dela, obstaja vrsta knjig in člankov, ki se ukvarjajo z njegovimi posameznimi segmenti. Napoleonova Ilirija je bila tako že pretresena z gospodarskega, kulturnega, političnega in še kakšnega vidika v zvezi s slovenskim narodom. Tudi pričujoč članek se ukvarja z enim od vidikov zgodovine Ilirskih provinc. Obravnava namreč vprašanje pomena delovanja in ustvarjanja francoskega književnika iz prve polovice 19. stoletja Charlesa Nodiera za Slovence in slovenski narodno-kulturni preporod. Nodier je leta 1813 devet mesecev bival v Ljubljani ter tam urejal in pisal prispevke za uradni list francoske vlade v Iliriji *Télégraph officiel*.

Charles Nodier (1780-1844) je bil v prvi vrsti literat in kot takega ga opisuje tudi francoska literarna kritika. Pisatelja, ki je bil rojen še pod vladavino Ludvika XVI, bi lahko po ocenah literarnih kritikov označili kot literata, ki je zaradi ostroumnosti duha, enciklopedičnega znanja in delovanja na vseh mogočih področjih z eno nogo še trdno stopal po poti francoskega klasicizma, z drugo pa že oral ledino romantikom, predvsem zaradi svoje nagnjenosti do vsega fantastičnega, grozljivega, zaradi svojega pesimizma in tipično romantične drže moža, ki je vedno proti.

Njegovo življenje je že v otroštvu v Besançonu, kjer se je rodil 29. aprila 1780, zaznamovala francoska revolucija, že takrat pa se je tudi izkazal za dobrega govornika, ki obvlada jezik. Leta 1796 je postal pomočnik besançonskega bibliotekarja, leto kasneje pa ustanovil tajno društvo. Pot ga je nato nesla v prestolnico Pariz, kjer se je prvič srečal s porajajočim se romantizmom, istega leta pa tudi objavil svoje prve delo, prevod Shakespearejevih Misli. Kmalu so sledila njegova prva izvirna dela in romani.

Kot prvi veliki francoski romantik Chateaubriand je bil tudi Nodier velik nasprotnik Napoleona, kar je javno pokazal z objavo satirične ode *La Napoléone*, zaradi česar je bil aretiran, nato pa – zahvaljujoč zadnjemu generalnemu guvernerju Ilirskih provinc Fouchéju, ki je bil takrat francoski policijski minister – le izgnan iz Pariza v rodni Besançon. Leta 1808 se je poročil in postal profesor književnosti v mestu Dole. V tem času je napisal znanstvena dela o filologiji in entomologiji. Nekaj let je nato živel v Amiensu kot tajnik angleškega viteza Herberta Crofta, kmalu zatem pa je prišla na vrsto njegova ilirska avantura. Po vrnitvi v Francijo je deloval kot časnikar in urednik pri konservativnih časnikih *Journal des Débats* in *La*

Quotidienne ter objavil vrsto romanov, ki jih večinoma zaznamuje fantastičnost, pa tudi ilirska tematika, poskusil pa se je tudi v gledališču. V tem času je dozorel kot pisatelj in na pomembno mesto v francoski literaturi postavil žanr fantastične zgodbe.

Leta 1824 je bil imenovan za ravnatelja kraljeve biblioteke Arsenal, kjer je med letoma 1824 in 1827 zasedal prvi francoski romantični krožek, v katerem so sodelovali vsi veliki francoski romantiki kot Alphonse de Lamartine, Alfred de Vigny, Augustin Sainte-Beuve, Victor Hugo, Alfred de Musset in Alexandre Dumas starejši. V letih od 1832 do 1837 je izšlo njegovo zbrano delo. Zadnjih deset let Nodierovega življenja je zaznamoval predvsem sprejem v vrste prestižne Francoske akademije in sodelovanje pri *Revue de Paris*, kjer je kljub boleznim objavil številne zgodbe. Umrl je 27. januarja 1844, v 64. letu starosti. Pokopan je na znamenitem pariškem pokopališču Pere Lachaise.¹

Nodierovo bivanje v Ljubljani za časa Ilirskih provinc je v večini krajših biografij o književniku le omenjeno, pa tudi obširnejša biografska dela mu namenajo le nekaj strani. Zaradi vsebine tega članka pa je potrebno omeniti ne le njegovo delovanje pri *Télégraph officiel*, marveč tudi vprašanje njegovega prihoda v Ilirske province in njegove prve vtise o tej deželi. O tem najbolje priča njegova korespondenca. Iz Nodierovih pisem zvestemu prijatelju Charlesu Weissu je razvidno, da ga je Napoleon 21. septembra 1812 imenoval za bibliotekarja mesta Ljubljana in da ga je generalni guverner Ilirskih provinc general Bertrand obenem obvestil, da mu je zaupal urednikovanje uradnega lista ilirskih pokrajin.²

Kot pravi Maixner, je izbira Nodiera za novega urednika *Télégrapha* padla prav zaradi slabega stanja, v katerem se je znašel ta časnik. Nodier je sicer v tistem času ravno iskal službo, ki bi mu prinesla boljši zaslužek. Kot navaja Pingaud, naj bi do njegovega imenovanja za bibliotekarja in urednika v Ljubljani pomagal dramatik Charles-Guillaume Etienne, ki je takrat opravljal službo cenzorja v Parizu.³ Po mnenju Maixnerja pa se ima Nodier za službo v Ljubljani zahvaliti predvsem pesniku Françoisu Tercyju, prihodnjemu svaku, ki je bil generalni sekretar intendance v Ljubljani, k njej pa ga je spodbujal tudi njegov nekdanji delodajalec Croft.⁴ Ker je nova služba Nodieru obljubljala dober zaslužek, prav tako pa si je želel opravljati prav delo bibliotekarja in časnikarja, ni veliko pomišljal.

¹ Nodier, *Romans*; Nodier, *Smarra, Tribly et autres contes*; Maixner, *Charles Nodier i Ilirija*.

² Nodier, *Correspondance inédite*, str. 135.

³ Pingaud, *La jeunesse de Charles Nodier*, str. 108.

⁴ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 15-16.

Charles Nodier, litografija (Nodier, Romans, str. 9).

Tako se je v začetku decembra 1812 skupaj z ženo in hčerko odpravil na pot in v Ljubljano pripotoval ob koncu tega meseca. V pismu Weissu 2. januarja 1813 je Nodier z navdušenjem opisal popotovanje po Italiji, začudenje nad spremembo podnebja na Kranjskem, podal pa že tudi prve vtise o Ljubljani, ki jo je tu, zanimivo, poimenoval Lubiane in ne Laybach. V pismu je tako med drugim zapisal, da je Ljubljana mesto "*manjše od Dijona, a prijetno in veselo*".⁵ V istem pismu je spregovoril tudi o stanovanju, kamor so ga nastanili, in ki ga je zaradi preprostosti in majhnosti primerjal s Šparto. Opisal je tudi večerjo pri generalnem intendantu Chabrolu, ki ga je presenetila zaradi bogastva. V enem izmed pisem Weissu je sicer Nodier tudi pohvalil ljubljansko knjižnico, ki da je vsako leto bogatejša.⁶

Nodier in *Télégraph officiel*

Nodier je bil zadnji urednik *Télégrapha*, ki ga je ustanovil že prvi generalni guverner Ilirskih provinc maršal Marmont. Slednji je 27. julija 1810 v Ljubljani ustanovil glavno cenzuro za Ilirske dežele. Tretji člen naredbe o ustanovitvi glavne cenzure je določal, da bo skrbela za uredništvo uradnega periodičnega lista, ki bo prinašal vladne akte, politične in drugačne novice. *Télégraph Offi-*

ciel des Provinces Illyriennes naj bi izhajal dvakrat na teden v dveh izdajah hkrati: ena v francoščini in nemščini, druga v italijanščini in ilirščini.⁷ Z ilirščino je bila mišljena srbohrvaščina oziroma štokavsko narečje Dalmacije, od koder je prihajal Marmont. V skladu s cenzurnim odlokom je 28. julija 1810 z datumom 25. julij izšel prvi oglas za *Télégraph officiel* v francoskem, italijanskem, nemškem in ilirskem, to je hrvaškem jeziku. V njem je bila med drugim francoščina imenovana za vladni in armadni jezik. Prva številka *Télégrapha* je nato izšla 3. oktobra 1810, a le v francoščini in italijanščini.

Urejanje uradnega lista je bilo poverjeno glavnemu cenzorju, njemu podrejeni pa naj bi bili prevajalci za italijanščino, nemščino in ilirščino. Glavni cenzor je bil ob začetku izhajanja *Télégrapha* Bartuo Benincasa, ki je pred tem pod francosko oblastjo v Zadru urejal prvi hrvaški list *Regio Dalmata – Kraljski Dalmatin* (1806-1810). Ilirska, torej hrvaška izdaja *Télégrapha* ni obstajala, ker ali ni bilo prevajalca ali so obstajale tiskarske težave, na slovensko izdajo pa nista mislila ne Marmont ne Benincasa.⁸ Nodier, zadnji urednik *Télégrapha*, je sicer v svojih spominih zapisal, da je list dva meseca izhajal tudi v slovenskem jeziku (*slave vindique*), kar pa se je spričo tudi sicer nezanesljivih podatkov v Nodierovih spominih in dejstva, da ni bil odkrit niti en sam slovenski primer lista, izkazalo za neresnično.

Italijanska izdaja *Télégrapha* je izhajala od 3. oktobra do 29. decembra 1810 in nato od 1. julija do 30. septembra 1812, predvsem zaradi tega, ker se je italijansko govorilo le v manjšem delu Ilirskih provinc, nemška pa od 2. januarja 1811 do 24. avgusta 1813. Prvi urednik lista je bil, kot je bilo že rečeno, Benincasa, a je funkcijo opravljal le dva meseca, oktobra in novembra 1810, nato pa prevzel položaj generalnega cenzorja in vrhovnega upravitelja javnih bibliotek v Ilirskih deželah. Sledil mu je Beaumes (od decembra 1810 do julija 1811), nato generalni tajnik ljubljanske intendance Paris (od julija 1811 do januarja 1813), kot zadnji pa je položaj prevzel Nodier (od januarja do septembra 1813).⁹

Namen *Télégrapha* je bila objava raznih vladnih odlokov in drugih uradnih sporočil ter političnih vesti, prispeval pa naj bi tudi k oblikovanju javnega mnenja in prinašal novice, ki bi zanimale prebivalstvo. Obsegal je od štiri do šest strani. Vesti so bile naslovljene z imenom države, od koder je novica prihajala, pri čemer ni nikoli manjkalo francosko cesarstvo. Povzete so bile večinoma ali po uradnem francoskem časniku *Le Moniteur uni-*

⁵ Nodier, *Correspondance inédite*, str. 141.

⁶ Nodier, *Correspondance inédite*, str. 143.

⁷ Tavzes, *Slovenski preporod pod Francozi*, str. 19.

⁸ Tavzes, *Slovenski preporod pod Francozi*, str. 20-24.

⁹ Kos, *Télégraph Officiel* in njegove izdaje, str. 6.

versel ali po časopisu *Journal des Débats*. Zadnji razdelek lista je bil naslovljen s *Provinces Illyriennes*, pod njim pa so bili večinoma objavljeni uradni odloki, ki so zadevali province, včasih pa tudi vesti iz črne kronike in razni oglasi pod naslovom *Avis*. Od 80. številke *Télégrapha* 5. oktobra 1811 so bile novice razdeljene v dve rubriki, naslovljeni *Extérieur* in *Intérieur*, torej na novice iz domovine, kamor so spadale tudi Ilirske province, in tujine. Novice iz tujine pa tudi tiste iz domovine so večinoma prinašale razne politične vesti. Literarni prispevki so bili v listu do prihoda Nodiera redki. Prvi je bil objavljen v 17. številki 28. novembra 1810, šlo pa je za pesem z naslovom *Italia Girolama Agapita*, ki je bil takrat profesor retorike in zgodovine ter bibliotekar na centralni šoli v Ljubljani. Do prihoda Nodiera, ki je pomemben predvsem zaradi uvedbe zanimivega literarnega feljtona v časniku, je *Télégraph* po mnenju Tavzesa izpolnil le svoj prvi namen, to je objavo vseh pomembnih vladnih uredb.¹⁰

Za Slovence je do prihoda Nodiera kot urednika sicer pomembna objava Vodnikove Ilirije oživiljene, ki je izšla 31. julija 1811 v 61. številki *Télégrapha* v slovenščini s poleg stoječim latinskim prevodom. S toplo besedo jo je pozdravil tedanji urednik lista Paris.

Zanimivo je tudi navdušenje Jerneja Kopitarja za *Télégraph*. V pismu z dne 19. januarja 1811 je Jakoba Zupana nagovarjal, naj v uradnem listu objavlja svoje slavistične prispevke, a Zupan tega ni storil.¹¹ Tako je poleg Vodnika pri *Télégraphu* sodeloval le še frankofil Martin Kural, ki je 15. avgusta 1813 v 65. številki uradnega lista objavil latinsko prigodnico z naslovom *Die XV. Augusti, Elatae ad coelos Mariae sacro, Napoleonis natali*.

Šibka prizadevanja tako s strani urednikov Benincase, Beaumesa in Parisa kot slovenskih preporoditeljev so le malo doprinesla k zanimivosti in berljivosti *Télégrapha*. Prav zaradi tega dejstva je prihod Nodiera v Ljubljano toliko bolj pomemben. Nodier se je dela pri uradnem listu lotil z veliko vnemo, o čemer priča že dejstvo, da so bile po njegovem prihodu tudi politične vesti in novice iz črne kronike v *Télégraphu* napisane v bolj literarnem in manj administrativnem jeziku. Njegova največja zasluga pa je uvedba feljtona, v katerem se je, brez podpisa, loteval najbolj raznovrstnih tem, od literarne kritike, zgodovine Ilirije, geologije, botanike, meteorologije in lingvistike.

Kot pravi Tavzes, je bila uvedba feljtona v kak časnik popolna novost za ilirske dežele,¹² s čimer se verjetno ne bi popolnoma strinjal Vatovec, ki je za zametek feljtonističnih prispevkov označil že

rubriko *Povedanje od slovenskiga jezika* v prvem slovenskem časniku, Vodnikovih Ljubljanskih novicah. V njej se je namreč Vodnik loteval zgodovine, šeg in navad, lastnosti, jezikov, krajevnih imen in slovanstva Slovanov.¹³ Uvedba podlistka s strani Nodiera sicer skoraj zagotovo ni bila naključna, saj se je ta novinarska zvrst rodila prav v Franciji. Feljton so namreč prvič uvedli v *Journal des Débats* 28. januarja 1800. V to prilogo, ki je bila sprva uvrščena med oglase in šele kasneje v sestavni del časnika pod debelo črto ločnico, je idejni oče podlistka, abbé Jean Louis Geoffrey, kot prvi pisal gledališke kritike in zabavne prispevke.¹⁴

Kljub obširni tematiki je bil, kot ob nesistematičnosti vendarle kažejo njegovi feljtoni, Nodierov prvi namen pisati o lokalnih prebivalcih, njihovi zgodovini, literaturi in znanosti na splošno, kar je nakazal že v prvem feljtonističnem članku z naslovom *Statistique illyrienne*. Tam je zapisal, da bo namen statistike, se pravi celotnega sklopa feljtonov, "*počasi zbirati gradivo za lokalno zgodovino*".¹⁵ Pri tem lahko le domnevamo, da je bil Nodier v zvezi s prispevki v *Télégraphu* deležen pritiska francoskih oblasti. Nodierovi ilirski feljtoni so bili vsaj delno politično motivirani. Z njimi je namreč poskušal ustvariti vtis, da je umetno združena geografsko-politična tvorba Ilirskih provinc naravna in že od nekdaj, kar seveda ni bilo res. Nodier sicer delno zaradi pomanjkljivega znanja, predvsem pa zaradi svojega značaja, ni imel nikoli, tudi kasneje v Parizu, popolnoma izoblikovanih pojmov o različnih jezikih in narodih na območju Ilirije, čeprav se je zanje zagotovo iskreno zanimal.

Prispevkov, v katerih se je Nodier ukvarjal z vsem, kar se bolj ali manj tiče ilirskega, je sedemindvajset. Poleg petindvajsetih feljtonov, ki so bili v uradnem listu večinoma objavljeni pod črto, sta bila še dva prispevka objavljena pod rubriko *Provinces Illyriennes*. Vsi članki z ilirsko tematiko pa se ne nanašajo na Slovence in jih zato članek ne obravnava.

Slovenska tematika Nodierovih člankov v *Télégraphu*

Nodierove prispevke v *Télégraph* officiel, ki bolj ali manj zadevajo Slovence, lahko delimo v štiri sklope. Prva skupina feljtonov tvori skupaj nekakšen poziv k sodelovanju pri uradnem listu, druga obravnava ilirski jezik, tretja ilirsko poezijo, v četrtem sklopu pa je en sam članek, v katerem se je Nodier v rubriki *Provinces Illyriennes* zavzel za uporne slovenske kmete.

¹⁰ Tavzes, *Slovenski preporod od Francozi*, str. 25.

¹¹ Dobrovoljc, Slovenska književnost v dobi Ilirije, str. 85.

¹² Tavzes, *Introduction*, str. XIII.

¹³ Vatovec, *Slovenski časnik*, str. 86.

¹⁴ Vatovec, *Slovenski časnik*, str. 88.

¹⁵ *TO*, 17. 1. 1813, št. 5; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 3.

skoraj gotovo slovenščina, Nodier očitno ob sebi ni imel prevajalca. Kot kaže članek o ilirski statistiki, je bilo književniku veliko do sodelovanja (in priznanja) s strani domačih intelektualcev.

Nodier je s pozivom k sodelovanju pri načrtu statistike, ki bi vzbujala radovednost in zanimanje, nadaljeval v naslednjem članku, v šesti številki *Télégrapha* z naslovom *Bibliographie* in datumom 21. januar 1813, v katerem se sicer spominja del naravoslovca Janeza Antona Scopolija, ki je napisal dve pomembni naravoslovni knjigi z območja današnje Slovenije, *Flora Carniolica* in *Entomologia Carniolica*.¹⁷ Ker po Nodierovem mnenju Scopolijeva naravoslovna dela niso popolna, bi jih bilo potrebno dopolniti: "*Menim, da bi moral to idejo predložiti ilirskim učenjakom, ki so svoj prosti čas posvetili naravoslovju, in ne dvomim, da je dediči slavnega Scopolijevega imena ne bi hitro sprejeli*".¹⁸ Kot kaže ta članek, se je Nodier zagotovo že kmalu po prihodu v Ljubljano seznanil s tam živječimi slovenskimi učenjaki in njihovim delom. Ko govori o *savants illyriens* ima gotovo v mislih na prvem mestu barona Zoisa. Ta je v času francoske vladavine na dom sprejemal francoske goste, skoraj zagotovo tudi Nodiera, verjetno pa je tudi obiskoval večere v ljubljanski škofijski palači, kjer so si generalni guvernerji – z izjemo Fouchéja, ki je stanoval pri njem – uredili razkošno domovanje.¹⁹ V članku je francoski književnik ciljati tudi na botanika Franca Hladnika, za katerega je prvi generalni guverner v provincah Marmont ustanovil botanični vrt, in pa seveda na Valentina Vodnika.

Tudi naslednji članek, ki je bil pod naslovom *De la manière d'étudier l'histoire d'Illyrie* objavljen v osmi številki uradnega lista 28. januarja 1813, nadaljuje poziv k sodelovanju. V njem se Nodier, kot kaže že naslov, ukvarja z načinom, na katerega bi bilo potrebno proučevati zgodovino Ilirije, ki prave zgodovine še nima. Kot ugotavlja, obstaja nekaj natiskanih in rokopisnih monografij o določenih mestih in provincah ilirskega naroda, ki jih tudi navede, a te so po njegovem mnenju pomanjkljive. Med drugim še zapiše, da ilirski narod nima lastnih zgodovinarjev, zaradi česar je potrebno za njegovo starejšo zgodovino konzultirati zgodovinarje velikih ljudstev, ki so bili v različnih časih povezani z njim. V članku je sicer predvsem zanimiva in omembe vredna primerjava Francije in Ilirije, ki na tem mestu ne more biti drugega kot območje današnje Slovenije, saj Nodier drugih delov provinc ni nikdar videl. "*Mislím, da ni človeka, na poti iz Francije proti Iliriji, ki ob vstopu v Julijske Alpe ne bi pomislil, da je ponovno zagledal*

Naslovnica prve številke časopisa Télégraph officiel (Vatovec, Slovenski časnik, str. 151).

"Kakšna dežela za topografa, to je tista, ki je pod svojimi pogledi združila dva največja prizora narave, morje in Alpe? Kakšna dežela za književnika, za slovničarja in filozofa, namreč tista, ki je ohranila izvoren jezik, tako prvobiten kot njene gore?"¹⁶ se sprašuje Nodier v svojem prvem članku v *Télégraphu*, *Statistique illyrienne*, z očitnim navdušenjem nad novo deželo. Prav iz tega navdušenja, ki se je porodilo ob pogledu na Nodieru doslej neznano pokrajino, se je francoskemu književniku verjetno porodila ideja, da bi v nezanimivem in iz Pariza kritiziranem uradnem listu francoske uprave poleg političnih in uradnih vesti domači učenjaki ob njegovi pomoči objavljali raznovrstne prispevke o svoji domovini, kulturi, jeziku in navadah. Jedro tega prvega članka tako tvori poziv domačim učenjakom, naj zbirajo gradivo o lokalni zgodovini in ga posredujejo uradu *Télégrapha*. Vsi prispevki bodo po Nodierovih besedah sprejeti s hvaležnostjo, napisani pa naj bodo v latinščini, nemščini, italijanščini ali francoščini – za ilirščino, ki bi bila v tem primeru

¹⁶ *TO*, 17. 1. 1813, št. 5; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 2.

¹⁷ Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 126.

¹⁸ *TO*, 21. 1. 1813, št. 6; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 4.

¹⁹ Dobrovoljc, Slovenska književnost v dobi Ilirije, str. 81.

svojo domovino. V fizionomiji, v navadah, v vsem narodnem značaju obstaja ne vem kakšna podobnost, ki gane srce; in če ga je naključje rodilo ob vznožju švicarskih Alp, postane ta podobnost še bolj osupljiva."²⁰ Prav iz te podobnosti Nodier, ki se je sam rodil ob vznožju švicarskih Alp, povleče z današnjega stališča smešno hipotezo, da sta galško in ilirsko – to je južnoslovansko – ljudstvo istega izvora. Omenjeno primerjavo je v *Geschichte Krains* kot zanimivost izpostavil že Dimitz.²¹

Nodierovo razpletanje o ilirski zgodovini ni ostalo brez odmeva. V deseti številki z datumom 4. februar 1813 je bilo pod rubriko *Provinces Illyriennes* objavljeno pismo uredniku – *Au Rédacteur*, v katerem se je nepodpisani pošiljatelj dokaj ostro odzval na Nodierove navedbe o tem, da Ilirija še ne pozna pravega zgodovinskega dela. Pošiljatelj v njem urednika med drugim opominja na zgodovinarja Valvasorja, pismo pa naj bi poslal zaradi literarnega ponosa Ilirije. Omenjeno pismo je gotovo poslal nekdo iz Zoisovega kroga,²² kar dokazuje, da so bili slovenski učenjaki pozorni na Nodierovo pisanje. Književnik je na kritično pismo odgovoril še v isti številki. V svojem *Réponse* se je izgovoril, da je v članku le menil, da Ilirija še ne pozna splošne zgodovine. Ker Ilirija kot taka do prihoda Francozov sploh ni obstajala, seveda dotlej ni bilo ilirskih zgodovinarjev in zgodovine. Da bi se dodatno izvele in na bralce naredil vtis s svojim poznavanjem zgodovine provinc, ki je bilo po mnenju Dobrovoljca le namišljeno, je Nodier v odgovoru navedel kar nekaj imen zgodovinarjev, ki so se ukvarjali z zgodovino ilirskih krajev. Te pa je preprosto izbrskal iz knjig, ki so bile na voljo v ljubljanski licejski knjižnici, na primer v Linhartovi *Geschichte von Krain und übrigen südlichen Slaven Österreichs*.²³

Kljub temu, da mu je nekdo iz Zoisovega kroga z zgoraj predstavljenim pismom zadal vsaj blago zaušnico, Nodiera to ni ustavilo, da se Iliriji, Ilircem, predvsem pa slovenskim učenjakom ne bi še naprej poskušal pokloniti ali jim vsaj polaskati. Tako v članku z naslovom *Rapido Sguardo etc. Coup d'oeil rapide sur l'état actuel des sciences en Allemagne. (Opuscoli scientifici du docteur Fr. Tantini.) Pise, 1812, in 8. v 23. številki 21. marca 1813* razpravlja o delu italijanskega zdravnika in naravoslovca Francesca Tantinija iz prve polovice 19. stoletja, v katerem je ta analiziral stanje literature in znanstvenih ved v Nemčiji. Ta feljton neposredno nadaljuje namen, ki ga je Nodier iz-

postavil v svojem prvem članku v *Télégraphu*, to je zbirati in predstavljati vse, kar se tiče lokalne zgodovine, jezika, kulture, literature. Kot pravi, se je za predstavitev Tantinijevega dela odločil zaradi dejstva, ker Ilirija, če že ni vključena v nemško politično območje, spada vsaj v njegovo literarno območje. Članek je književnik nato izkoristil predvsem za poklon Ilirskim provincam, ki so zaradi izjemnega geografskega položaja uživale stik z najlepšimi svetovnimi literaturami, njihovi prebivalci pa zaradi tega govorijo tako francoski, nemški kot italijanski jezik. Nadalje je navedel, da je Tantini prepotoval Ilirijo, oziroma vsaj tisti njen del, kjer govorijo nemško, in kot razsvetljeni opazovalec videl Kranjsko.²⁴

Tu je Nodier menil, da je Tantinija v Ljubljano pripeljala verjetno prav ljubezen do mineralogije, kjer je imel priložnost videti in občudovati učenjaka, ki dela čast temu mestu. Verjetno z namenom polaskati baronu Zoisu, je urednik *Télégrapha* nato prevedel cel odstavek iz Tantinija, v katerem se je slednji poklonil slavnemu slovenskemu učenjaku: "*Baron Zois si je s svojimi talenti, pronicljivostjo, velikim znanjem, ki je rezultat njegovega študija in velikega poznavanja glavnih modernih jezikov, pa tudi z velikodušnostjo in dobrodelnostjo, pridobil ne samo največjega spoštovanja med naravoslovci, postal je tudi zgled za sodržavljanke, ki nanj gledajo kot na očeta*."²⁵

Nodier je 6. maja 1813 v 36. številki *Télégrapha* napisal še en članek pod istim naslovom, a ta se vsebinsko popolnoma loči od prvega. Tu ni več govora o samem Tantinijevem delu, niti se Nodier več ne ukvarja s slovenskimi učenjaki. Članek je namreč posvečen kritičnemu pretresu stanja francoske književnosti tistega časa, s poudarkom na vplivu, ki ga sta ga imela nanjo Goethe in Schiller. Nodier tematiko tega feljtona logično nadaljuje v 42. številki *Télégrapha* 27. maja 1813 pod naslovom *De l'influence de Goethe et de Schiller, sur les nouvelles Écoles dans la littérature française, 2e article*, v katerem okrcja posnemovalce teh dveh nemških avtorjev v Franciji. Članek za slovensko inteligenco tistega časa ne bi bil pomemben, če ne bi Nodier v njem kot eden izmed prvih na slovenskih tleh omenjal Goetheja in Schillerja. Kot pravi Lojze Krakar, ki se je ukvarjal z vplivom Goetheja pri Slovencih, ni znano, katera Goethejeva dela so brali člani Zoisovega kroga in kako so jih sprejemali. Je pa znano, "*da je časnik Télégraph officiel... v svoji 42. številki seznanjal bralce med drugim z Goethejevim in Schillerjevim vplivom na francosko književnost. V tem članku je bil ome-*

²⁰ *TO*, 28. 1. 1813, št. 8; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 9.

²¹ Dimitz, *Geschichte Krains*, IV, str. 356.

²² Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 129.

²³ Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 129.

²⁴ *TO*, 21. 3. 1813, št. 23; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 25.

²⁵ *TO*, 21. 3. 1813, št. 23; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 26.

njen tudi Werther, česar Vodnik – in morda še kdo iz njegovega kroga – bržkone ni prezrl.²⁶

Naslednji sklop Nodierovih člankov, ki so zanimivi za slovenski kulturni prostor, zadeva njegova razpletanja o ilirskem jeziku. Gre za štiri članke, naslovljene z *Langue illyrienne*, od katerih je četrti posvečen Vodnikovemu načrtu za izdelavo nemško-slovensko-latinskega slovarja. Pred podrobnim vpogledom v te članke je potrebno izpostaviti, da se je francoski književnik ves čas ljubiteljsko ukvarjal z lingvistiko, ki je bila po njegovem mnenju "najčistejša in najbolj inteligentna znanost, kar jih je Bog podaril človeku".²⁷ Nodier se je zanimal za iskanje prvotnega jezika, to je neke vrste prototipa jezikov, s čimer so se ukvarjali njegovi številni sodobniki. Teorija prvotnega jezika predvideva, da se je prvotna govorica (*première langue mère*) med širjenjem po zemlji spridila in razpadla na neke vrste matične jezike (*langues-mères*), iz katerih so se rodili sekundarni jeziki

(*langues-filles*), Nodier in njegovi somišljeniki pa so, kot je dokazala zgodovina, napačno in neuspešno izvor jezikov iskali v keltščini.²⁸

Ob prihodu v Ljubljano je Nodier svojo lingvistično tezo razširil tako, da je med matične jezike uvrstil tudi ilirščino, kar se odraža v njegovih ilirščini posvečenih člankih. Tako v prvem v nizu štirih člankov v 43. številki *Télégrapha* 30. maja 1813 obžaluje, da se z ilirskim jezikom kot enim izmed matičnih jezikov ne ukvarja niti eno priznано literarno društvo. Sicer ljubiteljski lingvist v tem članku istoveti pojma ilirski in slovanski jezik (*langue slave*). Po mnenju Pogačnika se termin slave pri Nodieru pod vplivom italijanščine pojavlja tako za slovanščino kot slovenščino.²⁹ V prvem, drugem in tretjem članku o ilirskem jeziku (*Télégraph officiel*, 3. 6. 1813, št. 44; *Télégraph officiel*, 6. 6. 1813, št. 45), kjer se ukvarja s predstavitvijo nekaterih besed iz srbohrvaškega slovarja Josepha Voltiggija oziroma Voltića (1750-1825) iz leta 1802 in njihovimi domnevnimi francoskimi izpeljankami, Nodier slovenščine ne izpostavlja kot samostojnega jezika. V drugem članku o ilirskem jeziku sicer ugotovi, da ilirski jezik, ki ga, kot pravi, sam zelo slabo razume, sestavlja veliko število zelo različnih narečij, kaj več pa ne. Nodierove siceršnje ugotovitve, po katerih naj bi imel nenatančno definirani ilirski jezik pomembno vlogo pri oblikovanju francoskih ali celo latinskih besed, slovenski učenjaki niso vzeli resno, čeprav so jim morda laskale.³⁰

Nodier je kmalu po prihodu v Ljubljano spoznal Valentina Vodnika in mu predstavil svoj etimološki slovar, ki je ravnokar izšel v Parizu, pri čemer je Vodnik takoj ugotovil njegove pomanjkljivosti in Nodierovo veselje nad jezikovnimi ugiibanji brez znanstvene podlage.³¹ Tako so bili slovenski učenjaki že pred članki na temo ilirskega jezika seznanjeni z Nodierovim kvaziznanstvenim jezikovnim ukvarjanjem. Nodier se je očitno tudi sam zavedal svojih pomanjkljivosti, kritik glede drugega članka o ilirskem jeziku pa naj bi bili deležni tudi s strani francoske uprave.³² Verjetno je prav zato v tretjem članku med drugim zapisal: "Moje domneve, ki nimajo zaslug znanosti, so pa vsaj dobronamerne, ne morejo biti popolnoma nekoristne, pa četudi bi bile popolnoma zgrešene."³³

Ob omenjenih Nodierovih jezikovnih cvetkah,

V *Statistique Illyrienne* so objavljeni vsi Nodierovi članki iz *Télégraph officiel*.

²⁶ Krakar, *Goethe pri Slovencih*, str. 15.

²⁷ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 30.

²⁸ Pogačnik, Nodierovi pogledi na jezike Ilirije, str. 364.

²⁹ Pogačnik, Nodierovi pogledi na jezike Ilirije, str. 365.

³⁰ Pogačnik, Nodierovi pogledi na jezike Ilirije, str. 367.

³¹ Dobrovoljc, Slovenska književnost v dobi Ilirije, str. 89.

³² Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 145.

³³ Pogačnik, Nodierovi pogledi na jezike Ilirije, str. 367. V: *TO*, 6. 6. 1813, št. 45; povzeto po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 68. Iz Dobrovoljčevega dela je prevajal tudi Pogačnik.

kot jih imenuje Pogačnik,³⁴ v prvih treh člankih o ilirskem jeziku je zato mnogo pomembnejši Nodierov četrti članek o ilirskem jeziku, ki je bil objavljen v 51. številki *Télégrapha* 27. junija 1813. *Langue illyrienne. – Deutsch-slovenisch-lateinisches Wörterbuch. Slovar nemshko-slovensko-latinski, c'est-à-dire, Dictionnaire allemand-slave-latin, par le professeur Valentin Vodnik. Prospectus.* namreč predstavlja Vodnikov načrt nemško-slovensko-latinskega slovarja. V tem članku Nodier najprej ugotovi, da bi bilo težko napisati slovar, ki bi zajel ves slovanski jezik, to je *langue slave*, ki ga govorijo "od Jadrana do Baltika, od Črnega do Severnega morja, pod janičarjevim šotorom in v kolibi na Kamčatki".³⁵ Zato Nodier toliko bolj pohvalno oceni načrt Vodnikovega slovarja:

"Gospod profesor Valentin Vodnik je torej pokazal odličen okus, ko nam je naznanil, da bo izbiro besed, ki naj bi bile zastopane v njegovem slovarju, omejil na jasno zaokroženo narečje, ki ga natančneje imenujejo karnijsščina in ki ga brez kakršnihkoli razlik govorijo na Kranjskem in Koroškem, v Trstu in Gorici. Spričo tega bomo natančno vedeli, kje so meje ene od velikih razdelnih enot slovanskega jezika, mimogrede tiste, ki so jo slovaropisci doslej najmanj upoštevali, čeprav nosi v sebi vse značilne poteze velike starosti in avtohtone čistosti, tako da jo nekateri učenjaki obravnavajo kot vzorec za vse ostale."³⁶

V tem članku pride torej Nodier do za Slovence zelo pomembne ugotovitve, to je, da obstaja karnijsščina oziroma kranjsščina, ki se govori na jasno zaokroženem območju, pa čeprav ta za Nodiera še vedno predstavlja le narečje. Do te ugotovitve so mu zagotovo pomagali učenjaki Zoisovega kroga s samim Vodnikom na čelu.

Če Nodier za časa bivanja ni prišel do ključka, da se na območju Ilirije ne govorijo le različna narečja, marveč samostojni jeziki, je to vsaj nekako ugotovil kasneje, čeprav popolnoma razjasnjenih pojmov o tem vprašanju ni imel nikoli. Najprej je ilirski jezik omenil v odmevnem članku z naslovom Laybach, ki je izšel 15. januarja 1821 v pariškem časniku *La Quotidienne*, nato v članku z naslovom *La Langue et la littérature illyriennes*, objavljenem v *Dictionnaire de la Conversation* iz leta 1836, pa tudi v članku, ki je izšel posthumno leta 1852 v *Revue de Paris*. V *La Quotidienne* je Nodier glede jezika v Ljubljani zapisal: "Narodni jezik je vendska slovanščina, ki se le v maločem razlikuje od hrvaščine in prave istrijsčine".³⁷ Tu je torej slave vindique, torej sloven-

ščina, za Nodiera že postala jezik. Nekaj let zatem pa je v *Dictionnaire de la Conversation* ugotovil: "Pravega ilirskega jezika ni; jezik, ki ga govorijo prebivalci Ilirije, je slovansko narečje, ki je razdeljeno na toliko različnih narečij, kolikor šteje različnih naravnih pokrajin Ilirija."³⁸

Kaj Nodieru tu pomeni termin narečje, ni povsem jasno. Po mnenju Pogačnika pa narečje pri njem obsega dve stopnji – prva naj bi ustrezala današnjim slovanskim jezikom, druga pa dejanskim slovenskim narečjem.³⁹ V posthumno objavljenem članku je Nodier pisal o ilirski poeziji, ki jo tu imenuje slovansko (*poésie des Slaves*) in slovanskem jeziku (*langue slave*), ki v tem prispevku med drugim obsega dalmatinsko, hrvaško in vendsko narečje.⁴⁰ Sicer se Nodier v poilirskem obdobju ni preveč poglobljal v vprašanje ilirskega jezika. Termin *slave* je sicer kasneje zamenjal z *esclavon*, termin *carnique*, ki naj bi ustrezal slovenščini, pa najprej s *slave vindique*, kot kaže članek v *La Quotidienne*, kasneje pa tudi z *esclavon vindique*.⁴¹

Naslednji sklop člankov, tistih o ilirski poeziji, ki so bili sicer v poilirskem obdobju deležni največje pozornosti s strani Nodiera samega pa tudi s strani njegovih sodobnikov in kasnejših kritikov, je za Slovence zanimiv le z vidika Nodierovega napačnega razumevanja samega območja Ilirije. Štirje članki obravnavajo poezijo Dalmacije, Hrvaške in Srbije, slovenske poezije pa se v ničemer ne tičejo, verjetno tudi zaradi dejstva, ker v tistem času pravzaprav sploh še ni obstajala – z izjemo same ljudske poezije, ki pa so jo v času Ilirije šele zbiral (s tem se je na primer ukvarjal Jakob Zupan) – in pa Vodnikovih Pesmi za pokušino. Trije članki z naslovom *Poésies illyriennes* so izšli v *Télégraph officiel* aprila (11. 4. 1813, št. 29; 22. 4. 1813, št. 32; 25. 4. 1813, št. 33), četrti z naslovom *Le Ver Luitant*, d'Ignazio Giorgi pa junija 1813 (*Télégraph officiel*, 20. 6. 1813, št. 49).

V prvem feljtonu Nodier morlaškega, to je dalmatinskega pevca, primerja z Ossianom, legendarnim keltskim bojevnikom in bardom iz 3. stoletja. Domnevne Ossianove pesmi je ob koncu 18. stoletja izdal Škot James Macpherson, v evropskem literarnem svetu, kjer se je ravno porajal romantizem, pa so vzbudile veliko zanimanje. Pri tej Nodierovi primerjavi ni nič spornega, razen dejstva, da dalmatinskega pevca imenuje barda Julijskih Alp, kar očitno kaže na Nodierovo nerazumevanje same geografske razsežnosti ilirskih provinc in posledično kulturne raznolikosti. Tako je tudi dalmatinski pevec največkrat imenovan kar ilirski pevec.

³⁴ Pogačnik, Nodierovi pogledi na jezike Ilirije, str. 367.

³⁵ TO, 27. 6. 1813, št. 51; povzeto po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 79.

³⁶ TO, 27. 6. 1813, št. 51; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 80.

³⁷ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 63.

³⁸ Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 149.

³⁹ Pogačnik, Nodierovi pogledi na jezike Ilirije, str. 366.

⁴⁰ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 100-101.

⁴¹ Pogačnik, Nodierovi pogledi na jezike Ilirije, str. 367.

Ob koncu tega članka, v katerem nadalje govori o dalmatinski pesmi in kolu in domnevnem dalmatinskem vampirizmu, kar so njegovi kritiki večkrat izpodbijali, pa Nodier poziva k zbiranju ljudske poezije v "tem lepem narodnem jeziku",⁴² torej fiktivnem ilirskem jeziku.

V drugem in tretjem feljtonu o ilirski poeziji se je Nodier lotil predstavitve srbske ljudske balade Hasanaginice in obenem objavil dele pesmi v francoskem prevodu. Balada je sicer svetovno znana postala prav potem, ko jo je v že omenjenem delu v originalu in v italijanskem prevodu izdal Fortis, še bolj pa potem, ko jo je v nemščino prevedel Goethe. Nodier sicer pravi, da Fortisovega prevoda ni imel pri roki, kar je glede na dejstvo, da ga je bilo moč najti v Ljubljani, prav malo verjetno, in da se je zato prevoda pesmi lotil s pomočjo "neke preproste osebe".⁴³ Izmed štirinajstih prevodov Hasanaginice v francoščino naj bi bil Nodierov prevod v *Télégraphu* drugi.⁴⁴ Četrty Nodierov članek o ilirski poeziji pa je posvečen predstavitvi pesmi Ignjata Djurdjića (1675-1737), dubrovniškega pesnika in zgodovinarja, *Le ver Luisant* oziroma *Sviječnjak* ali *Zgoda ljuvena*.

V 64. številki *Télégrapha* 12. avgusta 1813 je pod rubriko *Provinces Illyriennes* izšel za Slovence najzanimivejši Nodierov članek. V njem je književnik spregovoril o vsakodnevnih pritožbah, ki jih je francoska vlada zaradi davkov dobivala tako s strani fevdalnih gospodov kot kmetov. Pri tem je zapisal, da je generalni guverner Fouché od svojih intendantov zahteval, naj uporabijo vsa mogoča sredstva za spravo med kmeti in gospodi. V članku je Nodier obsodil vsakršno upiranje, a se obenem očitno postavil na stran kmetov, saj je med drugim zapisal, da morajo intendanti fevdalce opomniti, "da so ti kmetje ljudje, in če morajo izpolniti naloge in plačati dajatve, pa imajo tudi pravice, ki jih zakoni zagotavljajo vsem".⁴⁵ Nodier je v svojih spominih po lastnih navedbah sam generalnega guvernerja Fouchéja razsvetlil, da upor kmetov ni političen, da se ti upirajo le zaradi dvojnih davkov, da je vlada razglasila odpravo tlačanstva in zaščito pred zlorabo fevdalcev ter dajatve na skupni ravni.⁴⁶ Članek je Nodier po lastnih navedbah objavil dan po tem pogovoru s Fouchéjem. Ta ga je po objavi vprašal, kje je našel te "kaprice", nakar mu je Nodier odgovoril: "*V moji zavesti, gospod, in tako zelo sem jih pripravljen*

priznati pred celo deželo, da sem jih dal prevesti in natisniti v ljudsko slovanščino".⁴⁷

Prav ta Nodierova izjava naj bi botrovala ideji za slovensko izdajo *Télégrapha*, ki naj bi nato dva meseca dejansko obstajal. To se je izkazalo za zgodovinsko neresnico, ostaja pa velika možnost, da je omenjeni članek bil preveden in objavljen v slovenščini, čeprav ga do danes niso odkrili. Znano je namreč, da so Francozi različne odloke in uradne izjave objavljali tudi v slovenskem jeziku, pa tudi, da jih je večinoma prevajal Valentin Vodnik.⁴⁸

Slednji je sicer zadnji za Slovence pomemben članek, objavljen v *Télégraphu* officiel. Ljubljanska epizoda je bila za Nodiera pomembna, saj je kmalu po vrnitvi v domovino v časopisnih prispevkih nato pa tudi v književnih delih nadaljeval s pisanjem na temo ilirskega, pa tudi slovenskega.

Nodierove ilirske razprave v francoskem tisku

Že kmalu po članku o uporuh slovenskih kmetov se je moral Nodier skupaj s francosko upravo in uradnim listom umakniti iz Ljubljane v Trst. Tam je 31. avgusta objavil članek o topografiji Dubrovnik, nato pa je izšlo še sedem števil *Télégrapha*, zadnja 26. septembra 1813. Zatem je francoski književnik skupaj z družino pobegnil v Francijo. Zahvaljujoč Charlesu-Guilaumu Etiennu, ki mu je pomagal že do službe v Ljubljani, je Nodier 29. novembra 1813 dobil mesto pri pariškem *Journal des Débats*.

V tem časniku je Nodier lahko nadaljeval s pisanjem o Iliriji, kjer je imel pred ostalimi pisci, ki so se ukvarjali s to tematiko, prednost, da jo je obiskal. 14. in 21. februarja 1814 je pod naslovom *Littérature slave* ponatisnil tri članke o ilirski poeziji iz *Télégraphu* officiel. Te je sicer kasneje z več ali manj spremembami objavil še trikrat. Najprej leta 1820 v *Mélanges de littérature et de critique*, zatem v skrajšani obliki pod naslovom *La chant de Morlaques* v *Annales romantiques* v letih 1827 in 1828 in nato še leta 1836 v svojem *Dictionnaire de la Conversation*.⁴⁹ Ti članki niso pomembni za slovensko literaturo, v kolikor jih ne spremljajo Nodierova stališča o ilirskem jeziku.

Zanimivejša je v *Journal des Débats* Nodierova ocena knjige *L'Illyrie et la Dalmatie ou mœurs, coutumes et usages de leurs habitants* Baltazarja Hacqueta. Gre za Francoza, ki je ob koncu 18. stoletja več kot desetletje bival v Sloveniji, njegovo delo pa je iz nemščine v francoščino prevedel

⁴² *TO*, 11. 4. 1813, št. 29; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 44.

⁴³ *TO*, 22. 4. 1813, št. 32; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 44.

⁴⁴ Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 140.

⁴⁵ *TO*, 12. 8. 1813, št. 64; prevod po: Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 94.

⁴⁶ Nodier, *Souvenirs de la révolution*, str. 312.

⁴⁷ Nodier, *Souvenirs de la révolution*, str. 314.

⁴⁸ Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 153.

⁴⁹ Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 138.

Breton. Nodier v članku, ki je bil objavljen 1. februarja 1815, najprej ugotavlja, da je pred francosko zasedbo le malo Francozov poznalo Ilirijo, po obdobju 1806-1814 pa naj bi se to precej spremenilo. Zaradi tega, še pravi Nodier, je nekdanjemu generalnemu guvernerju Ilirskih provinc Bertrandu predlagal ustanovitev Svobodne ilirske akademije (*Académie libre illyrienne*), da pa do tega zaradi francoske evakuacije iz provinc ni prišlo. Akademija naj bi se ukvarjala s statistiko Ilirije, saj so bile doslej te dežele opisane le v nekaj spisih dveh ali treh spoštovanja vrednih pisateljev. Ti pa so jih slabo napisali, ker je bilo njihovo znanje o deželah povprečno, obenem pa niti niso poznali jezika prebivalstva.⁵⁰

Nodier sicer v članku Hacquetu na eni strani očita, da je videl le Kranjsko, na drugi pa Fortisu, da le Dalmacijo, zato bi bilo potrebno zgodovino Ilirije poiskati pri drugih avtorjih. Med njimi na prvo mesto postavi Kreglianovič-Albinonija in F. M. Appendinija, ki sta se ukvarjala predvsem z Dalmacijo, za Slovence pa je med ostalimi navedenimi avtorji pomembna omemba Vodnika in Zoisa. Ob razpredanju o Hacquetovem delu Nodier sicer zapiše marsikatero neresnico. Tako sebe označi za poznavalca Hrvaške, pa čeprav je videl le Kranjsko in Istro. Ima tudi pripombe na nekatere Hacquetove navedbe v zvezi s praznoverjem slovenskega prebivalstva.

Ilirske avanture se je Nodier spomnil še v enem članku. S slovenskega vidika gre za najpomembnejši Nodierov članek po padcu Ilirskih provinc, saj je v celoti posvečen Ljubljani. Književnik ga je objavil 15. januarja 1821 v časniku *La Quotidienne* pod naslovom *Laybach* in to v času kongresa svete alianse v Ljubljani. Članek je dosegel tudi slovensko prestolnico in tam dvignil precej prahu. Že istega leta je namreč Blaž Krobat, prijatelj Franceta Prešerna in njegov kasnejši odvetniški predstojnik, v 24. in 25. številki *Ilyrisches Blatt* 15. in 22. junija s podpisom B.R. Chroat, Ilirec, objavil obširen in ostro kritičen odgovor nanj.

Če najprej pogledamo Nodierov članek, je ta v njem Ljubljano opisal z vseh mogočih vidikov, pri čemer je na mnogih mestih ponovno pustil prosto pot svoji domišljiji. Prav zaradi tega je bil s strani slovenske inteligence deležen kritičnega pretresa. Nodier je najprej zapisal, da je Laybach prestolnica Kranjske, leži pa v nekdanji Vendski Iliriji. V antiki so jo imenovali Aemon. *"Ime Laybach so ji dali Avstrijci. Italijani jo imenujejo Lubiana, domačini pa Lublan. Ta različna imena so tudi imena reke, ki jo zaliva in ki jo po vsej svoji dolžini loči na dva*

skoraj enaka dela."⁵¹ Nadalje Nodier navede, da Ljubljana ne šteje več kot dvajset tisoč prebivalcev in da je narodni jezik vendska slovenščina, kar sem že omenila ob Nodierovih člankih o ilirskem jeziku v *Télégraph officiel*. Pri tem doda, da *"ni nikogar, ki ne bi obenem znal tudi nemščine ali italijanščine ali moderne grščine ali pogosto vseh teh jezikov hkrati"*.⁵² Da novogrško v Ljubljani niso govorili, je jasno. So pa takrat grško govorili v Trstu, kjer je bilo veliko število grških priseljencev, ki so bili pomembni predvsem za trgovinsko dejavnost v tem mestu.

Nodier nadalje še zapiše, da je Ljubljancanom med francosko zasedbo domača postala tudi francoščina in da sta v Ljubljani mnogo bolj kot pri najvišjih razredih francoske družbe razširjeni latinščina in stara grščina. V članku književnik naprej opisuje ljubljanske ulice, ki so široke in čiste, ter navede, da sta oba dela mesta povezana s tremi mostovi. Spregovori celo o fizičnem vidiku Kranjcev. Ti so visoki in robustni, ženske pa imajo lepo kožo, a žal *"slabo okrašena usta"*,⁵³ verjetno zaradi slabe kakovosti vode. Ženske naj bi tudi imele pretiran okus za okrasje, ples in zabavo, a ljubko narodno nošo. Pri tem Nodier ne pozabi pohvaliti moralnih kakovosti Ljubljancanov, ki so trezni, pobožni, gostoljubni ter delavni in ki v spominu ne nosijo niti ene revolucije, niti ene politične nevihte, niti prehodnega nereda.⁵⁴ Doda še, da *"se ljudje, ki so več let živeli v Ljubljani, ne spomnijo, da bi bilo kdaj govora o kakem zločinu... Leta 1812 je minilo 51 let odkar je Ljubljana videla smrtno kazen, tam pa ne poznajo niti oblike niti uporabe priprav, ki v drugih delih Evrope služijo usmrtilni obsojencev"*.⁵⁵

Nodier spregovori tudi o gospodarski situaciji, pri čemer navede, da je Ljubljana v rednih stikih z Dunajem in Benetkami pa tudi s Carigradom, kar je bilo res le med francosko celinsko blokado na tem območju. Spomni se tudi nekaterih drugih slovenskih mest, pa tudi rek. Govori o bogati flori in favni in celo o velikem ulovu rakov v Ljubljani, pa tudi o tem, da Kranjci očitno ne marajo udobja, saj so si morali tam živeči Francozi pripeljati pohištvo. Šele s Francozi so se domačini kljub bližini Benetk seznanili tudi z nekaterimi igrami na srečo. Seveda Nodier omeni tudi znanstvene razmere v Ljubljani in izkoristi priložnost, da se ponovno pokloni slovenskim učenjakom. Med tistimi, ki jih je proizvedla Ljubljana, tako navede naravoslovca Scopolija, nato pa mineraloga Zoisa, Pezzneigerja, prevajalca vrste grških pesnikov, Vodnika, Adelunca, slovničarja Gientza,

⁵¹ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 63.

⁵² Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 63.

⁵³ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 64.

⁵⁴ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 64.

⁵⁵ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 64.

⁵⁰ Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 144; Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 36.

zdravnika Jennikerja in bibliotekarja Kalisterja. Na koncu članka Nodier seveda ne pozabi poudariti, da ti niso mogli drugega kot uspevati pod vplivom modrih in zmernih francoskih oblasti.⁵⁶

Članek o Ljubljani je kljub nekaterim pretiravanjem in napakam, ki so Nodieru tako rekoč lastna, ne le zanimiv, marveč resnično naklonjen prebivalcem slovenske prestolnice, o katerih je literat spregovoril s spoštovanjem in prijaznostjo. Obenem se od vseh ostalih ilirskih razprav razlikuje po samem dejstvu, da je Nodier v njem spregovoril o stvareh, ki jih je dejansko videl, ne pa prebral v delu kakega drugega avtorja.

Kar se tiče Nodierovih napačnih navedb in pretiravanj, Maixner omenja pismo generalnega policijskega komisarja v Ljubljani Toussainta, ki je 13. decembra 1812 zunanjemu ministrstvu v Parizu pisal, da so po skoraj dveh letih miru na Kranjskem v drugi polovici septembra različne skupine zlikovcev začele napadati na večjih cestah in vdirati v kmečke hiše ter da so napadati in krasti začeli celo v Ljubljani. Kar se tiče naprav za usmrnitev, naj bi giljotino iz Kopra v Ljubljano pripeljal zadnji guverner Fouché, uporabili pa da je niso nikoli, ker je obsojenec storil samomor.⁵⁷

Navedbe o slovenskih učenjakih so delno pravilne, delno napačne. O Scopoliju, Vodniku in Zoisu je Nodier pisal že v *Télégraphu*, Kalisterja pa sem omenila ob književnikovem prihodu v Ljubljano. Pezzneigiger oziroma Pessengger, po rodu Bavarec, je bil profesor latinščine in urednik nemške izdaje *Télégrapha*, Gientz oziroma pravilno Guentz je bil resnično gramatik, v Ljubljani pa bolj znan kot profesor matematike, zdravnik Jenniker oziroma pravilno Jeuniker pa se je v slovenski zgodovini ohranil predvsem kot velik privrženec cepljenja.

Napake pri navedbah o slovenskih učenjakih v Nodierovem članku je v omenjenem ostrem odgovoru nanj v članku z naslovom *Nachrichten über Laibach v Illyrisches Blatt* opazil že B. R. Chroat oz. Blaž Krobat. V svojem članku popravi že omenjeni imeni Jeuniker in Pessengger ter zapiše, da Adelunca v Ljubljani ne poznajo. Nodieru tudi očita, da je Zoisa označil le za mineraloga in ne tudi za botanika ter da je pozabil omeniti botanika Hladnika, prevajalca svetega pisma Ravnika in profesorja cerkvenega prava Dolinarja. Krobat se v članku med drugim čudi Nodierovim navedbam o tem, da Ljubljana ni poznala nobene revolucije, saj je bil leta 1809 velik kmečki upor in pri tem navede, da le-tega književnik verjetno ni omenil zato, ker je bil uperjen proti Francozom. Poudari tudi, da so giljotino Francozi kmalu pripeljali v

Ljubljano, kjer pa je niso nikoli uporabljali. Najbolj ostri so Krobatovi očitki Nodieru glede imena slovenske prestolnice in njene reke. Tu navede, da se mesto imenuje Lublana, ne Lublan, reka pa Lublanza in ne Lublan. Opreka tudi poimenovanju Vendska Ilirija. Glede jezikov zapiše, da je narodni jezik slovenščina (*slowenisch*) in doda, da Ljubljančani sicer govorijo nemško, drugje na Kranjskem pa manj. Glede italijanščine navede, da jo res govori veliko prebivalcev, a še zdaleč ne vsi, glede nove grščine pa, da ve o njej Nodier očitno več kot on. Pri tem se tudi ponorčuje iz Nodierovih navedb o tem, kako dobro govorijo Ljubljančani latinsko in starogrško, in zanika, da bi dobro govorili francosko. Krobatov članek je v lokalnem ljubljanskem, pa tudi dunajskem tisku, sprožil viharno polemiko.⁵⁸

Naslednji, ki se je spomnil Nodierove Ljubljane, je bil Valentin Mandelc, ki je celoten književnikov članek v slovenskem prevodu s kratkim uvodom na treh straneh pod naslovom *Ljubljana leta 1821* objavil v celovškem *Slovenskem glasniku* leta 1866. V uvodu je Mandelc med drugim zapisal, da ve, "da častiti bralci ne bodo našli v njem nobene posebne cene za našo temno zgodovino", da pa se je on ob branju kratkočasil, zato je menil, da bi ta lahko zanimal tudi koga drugega. Na koncu je še navedel, naj "o Francozovem spisu sodi vsak po svoje".⁵⁹

Leta 1884 je zgodovinar Dimitz od 210. do 214. številke *Laibacher Wochenblatt* spisal feljton v petih nadaljevanjih z naslovom *Charles Nodier und seinen Beziehungen zum Krain*. V njem je predstavil poglavje o Fouchéju iz Nodierovih spominov, njegov zgodovinski roman *Jean Sbogar*, pod naslovom *Die Congresszeit* pa je bilo četrto nadaljevanje feljtona namenjeno članku o Ljubljani. Zgodovinar tu na prvem mestu zapiše, da članka ni dobil v originalu, zato je povzet po *Stuttgarter Morgenblatt* iz leta 1821. Pri tem ne pozabi navesti, da je že uredništvo nemškega časnika ugotovilo, da vse Nodierove trditve ne držijo. Tako kot Krobat tudi Dimitz na prvem mestu izpostavi Nodierovo napačno poimenovanje Ljubljane in dejstvo, da ta med književnikovim bivanjem ni mogla šteti več kot 15.000 prebivalcev, prav tako pa spomni, da so čez Ljubljano leta 1814 postavili še četrti most. Po omenjenem zapiše, da Nodierove nadaljnje navedbe prikličejo nasmešek na ustnice, a so kljub temu zanimive. Dimitz je nato v nemškem prevodu objavil Nodierov članek in omenil Krobatovo kritiko iz leta 1821, ki ni ostala brez odmeva. Kasneje je del Nodierovega članka o Ljubljani v tridesetih letih prejšnjega stoletja v *Zgodovini slovenskega naroda* s pohvalnimi

⁵⁶ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 65; Dobrovoljc, *Charles Nodier. Statistique Illyrienne*, str. 136.

⁵⁷ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 65.

⁵⁸ Dobrovoljc, *Slovenska književnost v dobi Ilirije*, str. 93.

⁵⁹ Mandelc, *Ljubljana leta 1821*, str. 216.

besedami o francoskem književniku prevedel tudi Josip Mal.⁶⁰

V istem letu kot Nodierov članek o Ljubljani je v Franciji na to temo izšel še en članek z naslovom *Notice sur la ville de Laybach*, ki ga je v *Annales de la littérature et des arts* objavil francoski književnik Jean Pierre Brès. Slednji je v francosko-ilirski dobi prav tako bival v Ljubljani in je bil po mnenju Dobrovoljca pri podatkih preciznejši in stvarnejši od Nodiera. Brès je med drugim zapisal: "*Dolge neraznovrstne narodne pesmi, nekaj zanimivih zgodb, več pesmi po zgledu antičnih od, slovnice in ravnokar končani slovar, to so zakladi slovenskega narečja, ki ga govorijo na Kranjskem.*"⁶¹ Brès je pravilno ugotovil, da slovenski jezik še ni rodil nobenega dela klasične vrednosti, podatke za svoj članek pa naj bi dobil pri Zoisu.⁶²

Ilirija in Slovenci v Nodierovih književnih delih

Z objavo člankov v francoskem tisku si je Nodier v Franciji ustvaril ime poznavalca ilirskih pokrajin in njihove literature, čeprav je bilo njegovo poznavanje večinoma omejeno na nekaj knjig, ki so obravnavale pokrajino in kulturo območja nekdanjih Napoleonovih provinc. A to mu je vsaj takrat uspešno uspelo zakriti z bujno domišljijo, iz katere so zrasla zanj tipična pretiravanja in pa tudi čiste izmišljotine. "*Ilirske vezenine*"⁶³ kot jih je na več mestih označil Maixner, je Nodier uporabil tudi v svojih leposlovnih delih in spominih. Gre za romana *Jean Sbogar* (1818) in *Mademoiselle de Marsan* (1832), povest *Smarra* (1821) ter spomine z naslovom *Souvenirs de la Révolution et de l'Empire* (1872).

Povest Smarra velja omeniti le na kratko, saj pri njej ni mogoče govoriti o vplivu slovenske pokrajine ali literature. Nodier je k sami povesti pripel še tri prevode, kot jih je sam označil, ilirskih ljudskih pesmi. Snov za Smarro še bolj pa za k njej pripete pesmi je Nodier črpal skoraj izključno iz Fortisovega potopisa in dela Fortisovega kritika Lovrića. Smarro, beseda naj bi v slovanskem jeziku (*langue slave*) pomenila nočno moro, naj bi po Nodierovih navedbah v predgovoru k prvi izdaji – gre seveda za reklamno potezo – spisal nek plemeniti Dubrovčan. To dvoje pa je v tej vampirsko-čarovniški zgodbi vse, kar je slovanskega. Ker je bil Nodier navdušen občudovalec vsega, kar je v sebi nosilo duh vampirskega, je bilo dovolj, da je v Fortisovem delu našel navedbo, da je v Dalmaciji verovanje v vampirje še vedno zelo živo. In je v

Smarri združil svoji priljubljeni temi – ilirsko in vampirsko.⁶⁴

Iz Fortisa je Nodier črpal tudi v svojem prvem t.i. ilirskem romanu z naslovom *Jean Sbogar*, ki je anonimno izšel v Parizu maja 1818. Je pa ta zgodovinski roman, kot ga je označil Nodier, s slovenskega stališča zanimivejši, saj ni Nodier ime na glavnega junaka Jeana Sbogarja oziroma Janeza Žbogarja dobil nikjer drugje kot v Ljubljani. Kako in kdaj natančno je do tega prišlo, pa si je Nodier izmislil oziroma po svoje popačil.

V predgovoru k tretji izdaji romana je na primer zapisal, da je bil roman zasnovan leta 1812, ko naj bi bil v Ljubljani zaprt in obsojen razbojnik z imenom Jean Sbogar, vodja rokovnjaške skupine. Tu je še navedel, da ga je v zaporu dvakrat ali trikrat videl. Sbogar naj bi po Nodierovih navedbah tekoče govoril francosko, italijansko, nemško in novogrško pa tudi večino slovanskih narečij, izrazil pa naj bi mu tudi skoraj vsa revolucionarna stališča, ki jih je nato pisatelj uporabil v romanu. Pisatelj naj bi portretu razbojnika v romanu dodal le nekaj detajlov oziroma fizičnih olepšav.⁶⁵

Da je Sbogar resnično obstajal, je Nodier dokazoval tudi v svojih spominih v poglavju Fouché. Tam je obnovil pogovor, ki ga je imel z generalnim guvernerjem. Fouché naj bi od sodišča dobil v roke dosje Jeana Sbogarja, ki je čakal na njegov podpis za izvršitev kazni. Nodiera naj bi ob tem vprašal, kdo je ta človek in ali je ubijal, na kar mu je Nodier po lastnih navedbah odgovoril, da gre za sistematičnega in inteligentnega razbojnika, ki ga prebivalstvo pogosto omenja, ubijal pa naj bi le v obrambi. Fouché naj bi zatem dosje vrgel v smeti in izjavil, da bi bil lahko ta mož koristnejši od samega sodišča.⁶⁶ Tega pogovora med Nodierom in Fouchéjem ni bilo, pisatelj pa si ga je sposodil in priredil pri spominih avanturistke Ide Saint-Elme, ki je v zadnjih dneh Ilirskih provinc obiskala francoski dvor v Ljubljani. Slednja je v svojih spominih navedla, da je Fouché prejel dosje štirinajstih razbojnikov, obsojenih na smrt, glede katerih je generalni guverner dejal, da bolj potrebuje te razbojnike kot celotno sodišče.⁶⁷

Resnica v primeru Jeana Sbogarja – razbojnika, ki pomaga zatiranim Ilircem, hkrati pa se izdaja za beneškega plemenitaša – je mnogo manj romantično obarvana. *Télégraph officiel* je namreč v svoji 9. številki iz leta 1813 v rubriki *Provinces Ilyriennes* objavil vest o procesu proti petim osebam, obtoženim umora:

⁶⁰ Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 191-192.

⁶¹ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 67.

⁶² Dobrovoljc, Slovenska književnost v dobi Ilirije, str. 92.

⁶³ V originalu: "les broderies illyrisantes".

⁶⁴ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 70.

⁶⁵ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 52.

⁶⁶ Nodier, *Souvenirs de la révolution*, str. 310.

⁶⁷ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie* str. 22.

Francoska izdaja Nodierovega romana Jean Sbogar.

"Ljubljana, 20. januar. 11, 12, 13, 14, 15 in 16 tega meseca je posebno izredno sodišče v Ljubljani prisluhnilo razpravam in informacijam v zvezi z afero imenovanih Martina in Marie Chiargo, moža in žene, Josepha Chiarga, njunega sina, Philippa Sbogarja, brata Marie Chiargo, in Josepha Sbogarja. Vseh pet je obtoženih, da so 1. novembra umorili osebo Madeleine Clamnich... Orambo so prevzeli gospodje La Goutray, Crivelin, Casatti in de Milly."⁶⁸

Ob izidu tega članka je Nodier seveda že urejal *Télégraph* in skoraj zagotovo tu dobil ime za svojega romanesknega junaka.

Da je Nodier ime Sbogar dobil v Ljubljani, je v spremni besedi k slovenskemu prevodu romana z naslovom Janez Žbogar iz leta 1932 zapisal že Fr. Robar. Navedel je, da so Nodiera kot urednika *Télégrapha* zanimala razmere v deželi, posebno roparji, ki jih je bilo takrat v Istri in na Kranjskem

obilo. Tudi uradno je imel Nodier opraviti z rokovnjači zaradi urejanja *Télégrapha*, kjer je tudi dobil ime Žbogar. 20. januarja 1813 je *Télégraph*⁶⁹

Tržaški zaliv, prizorišče dogajanja romana Jean Sbogar, v Nodierovem času (Nodier, Romans, str. 88)

⁶⁸ *TO*, 31. 1. 1813, št. 9. Imena obtožencev sem v slovenskem prevodu pustila v francoski transkripciji, da jih ne bi prevajala napačno.

⁶⁹ Tu Robar navaja napačen datum izi da *Télégraph* officiel. Kot sem omenila, vest sicer nosi datum 20. januar, objavljena pa je bila 31. januarja.

Prva izdaja romana "Jean Sbogar" v slovenščini iz leta 1886.

prinesel vest o sodbi petim razbojnikom, med katerimi sta bila tudi dva Žbogarja, je še navedel Robar.⁷⁰ Omenjeni slovenski prevod Jeana Sbogarja – prevedel ga je Anton Kacin – pa ni prvi. Prvič je namreč roman v slovenščini izšel v časniku Slovenski narod in nato v knjižni izdaji že leta 1886 pod naslovom Ivan Zbogar v prevodu Josipa Kržišnika. Roman je bil med drugim preveden tudi v italijanščino, španščino in angleščino, doživel pa je celo predelavo za gledališče, a melodrama, ki sta jo pripravila Cuvlier et Léopold, ni bila deležna preveč pohvalnih besed kritikov.⁷¹

V zvezi s tem romanom pa ostaja dejstvo, da razen imena glavnega junaka in opisa nekaterih slovenskih pokrajinskih značilnosti nima skoraj nič opraviti s Slovenci, čeprav so Nodieru pri motivu samih razbojnikov poleg že navedene gotovo pomagale tudi druge vesti, ki jih je v zvezi z obsodbami sodišča v Ljubljani objavljali v Télégraphu. 22. aprila 1813 v 32. številki uradnega lista je bila na primer objavljena vest o razbojniški družini, ki je dalj časa ogrožala Dolenjsko. Dogajanje v romanu je sicer večinoma postavljeno v devinski gozd, v Trst, kjer prepevajo in na gusle igrajo Dalmatinci, ki jih je Nodier povzel po Fortisu, ter

Druga izdaja romana "Jean Sbogar" v slovenščini iz leta 1932.

v Benetke. Ali kot je zapisal Smolej: "V romanu, ki se dogaja v bližini današnje italijansko-slovenske meje, je Nodier slovenskemu prebivalstvu v regiji pripisal balkansko plesno folkloro."⁷² Razbojnik Sbogar je obenem v romanu prekoračil za tisti čas – dogajanje se začne leta 1807 – skoraj nepremostljive zemljepisne razdalje. Proti krivicam se je tako boril v Črni Gori, na Kranjskem, Hrvaškem in v Dalmaciji!

Kljub temu je roman v Sloveniji naletel na prijazen odziv. Jeanu Sbogarju je eno izmed nadaljevanj v že omenjenem feljtonu o Nodieru in njegovem odnosu do Kranjske posvetil Dimitz. 6. septembra 1884 je v 213. številki Laibacher Wochenblatt tako zapisal, da je Nodier z Jeanom Sbogarjem že pred Charlesom Fourierom in Saint-Simonom razvil načela socializma in komunizma. Dimitz se je nadalje posvetil tistemu, v čemer se roman nanaša na Kranjsko in v zvezi s tem predstavil že omenjeno Nodierovo spremno besedo k tretji izdaji romana. Prvi prevod romana je nato v knjižni obliki sledil leta 1886, drugi pa 1932.

Za vprašanje, kako se je na Jeana Sbogarja odzvala slovenska inteligenca, je zanimiv članek Avgusta Žigona z naslovom K zgodovini Gregor-

⁷⁰ Nodier, *Janez Žbogar*, str. 14.

⁷¹ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 62.

⁷² Smolej, *Perspektive imagologije*, str. 256.

čičeve Soči, ki je bil objavljen leta 1915 v *Domu in svetu*. V njem je namreč Žigon navedel, da je znanstveno delo Nodiera, "*ki ni bil nikoli Napoleonov general, marveč lingvist, bibliograf in beletrist*", zelo cenil tudi Matija Čop, ki si je iz Sbogarja celo prepisal opis Trsta. Žigon v svojem članku tudi ugotavlja, da je Nodier že pred Gregorčičem opeval lepote Soče in v zvezi s tem objavil odlomek o Soči iz prvega prevoda romana.⁷³ Tu bi še omenila, da je morda prav Nodierov roman navdihnil *Rokovnjače* (1882) Josipa Jurčiča, ki jih je dokončal Janko Kersnik. V njih namreč nastopa romantični rokovnjaški glavar Nande, ki nazadnje kot prostovoljni francoski vojak pade v Rusiji.

Zaradi omembe slovenske pokrajine je potrebno izpostaviti tudi roman *Mademoiselle de Marsan*, delo, ki je v obliki avtobiografskega romana glavnega junaka Maxima Odina izšlo leta 1832. Junak Odin, Nodierov literarni alter ego, je naravoslovni raziskovalec in revolucionar, ki v romanu med drugim preiskuje obalo Jadrana, ob tem pa poleg Pulja in Ogleja obišče tudi Cerkniško jezero, rudnike v Idriji ter bregove Save.⁷⁴ Sicer v tem romanu ni kaj več slovenskega.

Iz Nodierovih spominov *Souvenirs de la Révolution et de l'Empire* oziroma iz poglavja o Fouchéju, o katerih je bilo govora že drugje v pričujočem članku, velja predstaviti še predvsem nekaj Nodierovih lepih in omembe vrednih misli o ilirskem ljudstvu, kar se je spričo njegovega omejenega poznavanja celotnih provinc gotovo nanašalo predvsem na Slovence: "*A to je bilo ilirsko ljudstvo, tako naivno v svojih občutjih, tako zgledno v svojih navadah, tako zvesto svojemu vedenju in prepričanju, a vendar tako razsvetljeno v vseh vprašanjih, ki zadevajo resnično slavo in resnično srečo družb; to je bilo ljudstvo brez morilcev, brez tatov, brez zlobnežev; ... najboljši zbor dobrih ljudi, ki jih je Bog postavil na zemljo: tisti, v krogu katerega bi človek rad umrl.*"⁷⁵

Nodier je tako, kot že pred tem o članku o Ljubljani v *La Quotidienne*, izpostavil nepokvarjenost prebivalstva Ljubljane, kjer so vrata zopora slabo zaprta, saj so tam "*malopridneži tako redki, da v petih letih niso našli niti deset zapornih kazni zaradi dokazanih zločinov*". Zaradi slabo zaprtega zopora, iz katerega naj bi pobegnili nekaj upornih kmetov in razbojnikov, naj bi po odredbi Fouchéja začeli graditi nov zapor, glede česar je Nodier v spominih zapisal: "*Upam, da ga moji dragi Ilirci iz dobre, mirne in pobožne Kranjske, še vedno ne potrebujejo. Sedaj tudi nas ne potrebujejo več.*" Tudi glede samega Téli-grapha je Nodier zapisal zanimivo navedbo, da je postal uradni

list pod Fouchéjem sredstvo za vedno bolj priateljstvo popuščanje med francosko oblastjo in zasledeno deželo.⁷⁶

O tem poglavju Nodierovih spominov je spregovoril tudi Dimitz v feljtonu *Laibacher Wochenblatt*. Nodierovim spominom so bila posvečena prva tri nadaljevanja feljtona, v njih pa je zgodovinar poleg prevoda skoraj celotnega poglavja o Fouchéju že tistega 1884. leta zapisal, da slovenske izdaje Téli-graph officiel kljub obsežnemu raziskovanju ni odkril. Slovencem naklonjene izseke iz Nodierovih Spominov je v Zgodovini slovenskega naroda v tridesetih letih prejšnjega stoletja prevedel in predstavil tudi zgodovinar Josip Mal.⁷⁷

V literarnih delih in spominih na temo Ilirije je Nodier predvsem pretiraval oziroma puščal domišljiji prosto pot, saj so mu bila dejstva mnogo manj pomembna kot zanimivost zgodbe. Slednje je tudi sam priznal v novem predgovoru k zbirki zgodb *Trilby* iz leta 1832, kjer je med drugim zapisal, da mu je bilo pri njegovih literarnih delih najbolj zanimivo povezati preprosto zgodbo s spomini na kraje, katerih lepote sicer ne bi znal popolnoma izraziti. Ti so opisani "*tako natančno, kolikor to dopušča rahlo pretirana narava mojih običajnih vtisov*".⁷⁸

Odmev Nodiera pri Slovencih

Celotno obdobje francoskih Ilirskih provinc je v slovenskih zgodovinskih delih obsežno obdelano in praviloma predstavljeno v luči slovenskega narodnega preporoda. Že v splošnozgodovinskih delih preteklega stoletja, kot sta *Zgodovina slovenskega naroda Josipa Mala* in *Zgodovina slovenskega naroda Boga Grafenauerja*, je v povezavi s Téli-graph officiel omenjen tudi Charles Nodier. Splošne zgodovine so si verjetno pri vprašanju Téli-grapha in njegovega najbolj zmožnega urednika mnogo pomagale z *Geschichte Krains Augusta Dimitza*, ki je že v sedemdesetih letih 19. stoletja predstavila francosko obdobje na slovenskih tleh in pri tem podčrtala tudi pomen Nodiera. Uradni list se je namreč po navedbah Dimitza pod Nodierovim urednikovanjem z ljubeznijo ukvarjal z jezikom in zgodovino njemu simpatičnih južnoslovanskih dežel.

Nodier je veliko pozornost med slovensko inteligenco vzbudil že zelo kmalu po odhodu z naših tal s člankom o Ljubljani v *La Quotidienne*. Veliko zanimanje za Téli-graph officiel in Nodiera je vzniknilo v dvajsetih in tridesetih letih preteklega stoletja, verjetno tudi zaradi samega političnega ozračja v takratni Jugoslaviji, ki je bila Francozom

⁷³ Žigon, K zgodovini Gregorčičeve Soči, str. 269.

⁷⁴ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 98.

⁷⁵ Nodier, *Souvenirs de la révolution*, str. 309.

⁷⁶ Nodier, *Souvenirs de la révolution*, str. 315.

⁷⁷ Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 190-191.

⁷⁸ Maixner, *Charles Nodier et Illyrie*, str. 114.

vsekakor bolj naklonjena kot v prvi svetovni vojni padla Avstroogrska. Prvi je vprašanje francoskega uradnega lista in njegovih izdaj že leta 1915 v *Domu in svetu* na kratko predstavil *Avgust Žigon*, ki se je v članku K zgodovini Gregorčičeve Soči tudi poklonil zadnjemu uredniku vladnega glasila Ilirskih provinc. Natančneje je vprašanje izdaj *Télégrapha* v *Glasniku muzejskega društva za Slovenijo* (1926/27) obdelal *Milko Kos*, kjer je Nodieru odmeril dve strani. Za njim je književniku in njegovim člankom v uradnem listu poseben prostor v svoji inavguralni disertaciji *Slovenski preporod pod Francozi* odmeril tudi *Janko Tavzes*. Verjetno najpomembnejše izmed vseh del, v katerih se je slovenska inteligenca spominjala francoskega književnika na naših tleh, je *Statistique Illyrienne*, v kateri je *France Dobrovoljc* ob Tavzesovi spremni besedi ponatisnil vse Nodierove članke v *Télégraph officiel*, prevedene v moderno francoščino. Te si je sicer mogoče ogledati le v originalnih izdajah *Télégraph officiel*, ki jih hranita rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice in Narodni muzej v Ljubljani.

Nodiera je Dobrovoljc predstavil tudi v prispevku *Slovenska književnost v dobi Ilirije in odmev Francoskih okupacij naših dežel v slovenskem leposlovju*, ki je bil skupaj še z nekaterimi zanimivimi članki objavljen v knjižici *Napoleonove Ilirske province*. Ta je nastala ob istoimenski razstavi v Narodnem muzeju leta 1964. V vseh omenjenih delih je Nodier, kot že pri Dimitzu, hvaljen zaradi uvedbe feljtona v uradni list, zaradi zanimanja za ilirsko zgodovino, jezik in literaturo, vsi avtorji pa mu očitajo dejstvo, da je v svojih spominih zapisal neresnico glede slovenske izdaje *Télégrapha*. Isto dejstvo Nodieru očita tudi *Fran Vatovec* v *Slovenskem časniku*, kjer je *Télégraph officiel* predstavljen na treh straneh. Od novejših slovenskih zgodovinarjev, ki se ukvarjajo z Ilirskimi provincami, je potrebno izpostaviti Janeza Šumrado. Slednji je med drugim sestavil članek o *Télégraph officiel*, kjer omenja tudi Nodiera, za Enciklopedijo Slovenije.

Nodiera sicer na kratko predstavljajo ali omenjajo številni članki na temo ilirskih provinc, leta 1991 pa je bil francoski književnik v članku *Vladimirja Pogačnika v Zgodovinskem časopisu* deležen tudi kritičnega pretresa z lingvističnega vidika.

Zanimivo je, da se je Nodier na slovenskih tleh pojavil tudi kot literarni junak. Med množico leposlovnih del, ki so nastale na temo francoske zasedbe slovenskih ozemelj in slovenskih vojakov, ki so se morali udeležiti Napoleonovih vojaških pohodov, je tudi zgodovinski roman, *Pod novim orlom* (1904) *Miroslava Malovrha*, časnikarja pri Slovenskem narodu, v katerem avtor med drugim predstavlja Nodiera. Ta v romanu, ki prikazuje francosko okupacijo v Sloveniji, nastopa kot prikrit

nasprotnik francoskega cesarja, ki med domačini išče zaveznike za morebiten upor. Pisatelj se je v delu sicer deloma posluževal zgodovinskih virov, vendar je izkrivljal dejstva in po lastni domišljiji predstavljal visoke osebnosti tiste dobe. Na tem mestu bi lahko rekli, da se je zgodovinska usoda na svoj način poigrala z Nodierom, ki je v vseh svojih delih na temo Ilirije izkrivljal, pretiraval ali si izmišljeval, nato pa leta 1904 v izkrivljeni in potvorjeni podobi postal literarni junak nekega ilirskega pisatelja.

Doprsni kip Charlesa Nodiera pred nekdanjimi prostori francoskega kulturnega inštituta v Ljubljani na današnji Slovenski cesti.

V Sloveniji je književnikovo ime dandanes gotovo najbolj znano zaradi francoskega kulturnega inštituta v Ljubljani, ki nosi njegovo ime, čeprav po mojem mnenju večina Ljubljančanov in Slovencev sploh ne ve, kdo je bil Nodier. *Institut Français* je bil s prvotnim imenom Centre Culturel Français "Charles Nodier" ustanovljen 15. decembra 1966 po sporazumu med francosko državo in ljubljansko občino z namenom obnove kulturne izmenjave med državama. To je med svetovnima vojnima že vzdrževal francoski inštitut, ki ga je leta 1921 ustanovil Oton Župančič. Danes ima Institut Français sedež na Bregu 12, njegov obseg dela pa se je s same kulturne izmenjave razširil

tudi na druga področja. Po Nodieru so ga poimenovali prav zaradi njegovega bivanja v Ljubljani in, kot je povedal generalni sekretar Institut Français Daniel Pirat, zaradi članka v *La Quotidienne* o Ljubljani iz leta 1821. Institut že vrsto let izdaja mesečni list z naslovom *Le Petit Nodier*, ki napoveduje ali predstavlja različne dogodke s področja francosko-slovenske kulturne in druge izmenjave. Sicer Institut razen enajstih beletrističnih del nima na voljo pomembnejšega dela v zvezi z Nodierom oziroma njegovim bivanjem v Ljubljani, kar bi obiskovalec kulturnega centra, ki nosi njegovo ime, vendarle pričakoval.

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISI

TO – *Télégraph officiel*, 1813

(Pri navajanju vira sem se naslanjala na prevode Franceta Dobrovoljca).

LITERATURA

Chroat, B. R.: Nachrichten über Laibach. *Ilyrisches Blatt*, 3, 1821, št. 24, str. 93-96; št. 25, 1821, str. 97-100.

Dimitz, August: Charles Nodier und seinen Beziehungen zum Krain. *Laibacher Wochenblatt*, 1884, št. 210-214.

Dimitz, August: *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813*. Laibach. IV, 1876.

Dobrovoljc, France: *Charles Nodier. Statistique Illyrienne. Articles complets du Télégraph officiel de l'année 1813*. Ljubljana : Satura, 1933.

Dobrovoljc, France: Slovenska književnost v dobi Ilirije in odmev francoskih okupacij naših dežel v slovenskem leposlovju. *Napoleonove ilirske province* (ur. Branko Reisp, Darinka Zelinkova). Ljubljana : Narodni muzej, 1964, str. 79-98.

Grafenauer, Bogo: *Zgodovina slovenskega naroda V*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1974.

Kidrič, France: *Zgodovina slovenskega slovstva. Od začetkov do Zoisove smrti*. Ljubljana : Slovenska matica, 1929-1938.

Kos, Janko: Francoska revolucija in slovenska literatura. *Zgodovinski časopis*, 44, 1990, št. 3, str. 413-426.

Kos, Milko: *Télégraph Officiel* in njegove izdaje. *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo*, VI-VII, 1926-27, str. 5-12.

Krakar, Lojze: *Goethe pri Slovencih*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1972.

Maixner, Rudolf: *Charles Nodier et l'Illyrie*. Paris : Didier, 1960.

Maixner, Rudolf: *Charles Nodier i Ilirija*. Rad Jugoslovske akademije, 229, Zagreb, 1924, str. 1-48.

Mal, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda II*. Celje : Mohorjeva družba, 1993.

Malovrh, Miroslav: *Pod novim orlom*. Ljubljana : Narodna tiskarna, 1914.

Mandelc, Valentin: Ljubljana leta 1821. *Slovenski glasnik*, 12, 1866, str. 215-219.

Napoleonove Ilirske province = Les provinces illyriennes de Napoleon : 1809-1814 : razstava v Narodnem muzeju v Ljubljani (ur. Branko Reisp, Darinka Zelinkova). Ljubljana : Narodni muzej, 1964.

Nodier, Charles: *Correspondance inédite*. Paris : Librairie du Moniteur universel, 1876.

Nodier, Charles: *Ivan Zbogor*. Ljubljana : Narodna tiskarna, 1886.

Nodier, Charles: *Janez Žbogor*. Gorizia : Založba Sigma, 1932.

Nodier, Charles: *Jean Sbogor*. Paris : Gide fils et Henri Nicolle, 1818.

Nodier, Charles: *Portraits de la Révolution et de l'Empire*. Paris : Tallandier, 1988.

Nodier, Charles: *Romans*. Paris : Vialetay, 1972.

Nodier, Charles: *Smarra, Trilby et autres contes*. Paris : Garnier-Flammarion, 1980.

Nodier, Charles: *Souvenirs de la révolution*. Paris : Charpentier et Cie, 1872.

Pignaud, Léonce: *La jeunesse de Charles Nodier*. Les Philadelphes. Paris : Dodivers, 1919.

Pogačnik, Vladimir: Nodierovi pogledi na jezike Ilirije. *Zgodovinski časopis*, 45, 1991, št. 3, str. 363-368.

Prijatelj, Ivan: Slovenščina pod Napoleonom. *Veda*, 1, 1911, str. 27-42, 125-137, 223-237, 320-336, 417-435, 584-600.

Smolej, Tone: Perspektive imagologije. *Primerjalna književnost*, 24, 2001, str. 253-262.

Šumrada, Janez: *Télégraph Officiel des Provinces Illyriennes. Enciklopedija Slovenije*, 13, 1999, str. 216.

Tavzes, Janko: *Slovenski preporod pod Francozi : Inavguralna disertacija*. Ljubljana, 1929.

Tavzes, Janko: Introduction. *Statistique Illyrienne*, Ljubljana, 1933, str. V-XVI.

Vatovec, Fran: *Slovenski časnik 1557-1843*. Maribor : Založba Obzorja, 1961.

Žigon, Avgust: K zgodovini Gregorčičeve Soči. *Dom in svet*, 1915, str. 268-269.

ZUSAMMENFASSUNG

Charles Nodier und Illyrien

Im vorliegenden Beitrag wird der französische Schriftsteller Charles Nodier sowie sein publizistisches und literarisches Werk vorgestellt, das von seinem Aufenthalt in Ljubljana angeregt wurde, wo er sich im Jahre 1813 als letzter Redakteur des Amtsblattes der Illyrischen Provinzen *Télégraphe officiel* aufhielt. Außer den Artikeln, die Nodier für den *Télégraphe officiel* verfaßte, werden im vorliegenden Beitrag auch spätere in Frankreich veröffentlichte publizistische und literarische Arbeiten vorgestellt, mit besonderer Berücksichtigung jener, die sich auf die Slowenen und alles Slowenische beziehen. Am Ende setzt sich der Beitrag auch mit dem Echo, das Nodier bei den Slowenen fand, auseinander.

Um noch einmal auf Nodiers Schreiben zurückzukommen: Es bleibt festzuhalten, daß er sich in seinen Artikeln im *Télégraphe officiel* vor allem mit der Geschichte, Wissenschaft und Kultur Dalmatiens und Dubrovniks beschäftigte, wobei er aus den zu diesem Thema veröffentlichten Werken schöpfte. Was die Slowenen betrifft, so findet man bei ihm wiederholt eine Hommage an die slowenische Landschaft und an die ortsansässigen Gelehrten. Erwähnenswert sind außerdem seine Feststellungen in Zusammenhang mit den Sprachen Illyriens, vor allem im Hinblick auf das von Vodnik geplante deutsch-slowenisch-lateinische Wörterbuch, sowie sein Artikel über den Aufstand der slowenischen Bauern, in dem er sich auf die Seite der Unterdrückten stellte. Auch nach seiner Rückkehr nach Frankreich setzte sich Nodier außer mit der illyrischen Thematik meistens nur mit der illyrischen Poesie auseinander, d.h. mit der Poesie Dalmatiens, Kroatiens und Serbiens. So ist für die

Slowenen nur sein Beitrag über Ljubljana aus dem Jahre 1821 von Bedeutung, in dem er, abgesehen von einigen Fehlern, der Hauptstadt und ihrer Einwohner lobenswerterweise gedachte. Läßt man seine literarischen Werke Revue passieren, so ist für die Slowenen vor allem der Roman *Jean Sbogar* bzw. *Janez Žbogar* von Interesse, der zweifelsohne nicht das Licht der Welt erblickt hätte oder wenigstens nicht unter diesem Namen, wenn sich der französische Literat nicht in Ljubljana aufgehalten hätte.

Obwohl sich Charles Nodier keine größeren Verdienste um die slowenische national-kulturelle Wiedergeburt erworben hat, so stellt er doch eine bedeutende Persönlichkeit für die slowenische Nation dar. Die wiederholten Respektbekundungen des Literaten an die Adresse der slowenischen Gelehrten der damaligen Zeit, die Beschreibungen der slowenischen Landschaft in seinen Artikeln, sowohl im *Télégraphe officiel* als auch in der Pariser Presse, seine Sympathie für die einfache slowenische Nation, die in seinen Memoiren und einigen literarischen Werken ihren Niederschlag fand, sowie allein die Tatsache, daß er die Landschaft und die Einwohner des heutigen Slowenien mit einem Hauch eigener Phantasie in seine Werke einschloß, sind zweifelsohne erwähnenswert, was auch die späteren slowenischen Kulturschaffenden nicht übersehen konnten.

Es ist auch ein Verdienst von Nodier, daß im 19. Jahrhundert zahlreiche Franzosen durch seine "illyrischen" Beiträge in der Pariser Presse zum ersten Mal von der Nation und den Gelehrten des damaligen Krains hörten. Von Bedeutung ist auch Nodiers Beitrag zur attraktiveren Gestaltung des *Télégraphe officiel* sowie zum damaligen Journalismus auf slowenischem Boden selbst. Aus der geschickten journalistischen Feder des französischen Literaten stammen für jene Zeit interessante literarische Feuilletons, die zu den ersten auf dem Gebiet des heutigen Slowenien gehören.